

ДОСВІД РОЗРОБКИ Й ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 011 ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

У розділі проаналізовано інноваційну програму підготовки магістрів спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки за освітньо-професійною програмою «Освітні, педагогічні науки (Позашкільна освіта)». Визначено підходи (компетентнісний, системний, діяльнісний, практико-орієнтовний, дослідницький) та принципи (науковості, систематичності, послідовності, привабливості) до розроблення програми. З'ясовано підходи до викладання та навчання: студентоцентроване навчання, самонавчання, проблемно-орієнтоване навчання. Розроблено програмні компетентності та програмні результати навчання. Проаналізовані робочі програми навчальних дисциплін. Доведено, що адекватне конструювання освітніх програм дає можливість вирішити такі проблеми, як реально запровадити компетентнісний підхід, а через нього студентоцентризм; забезпечити зрозумілість і порівнюваність результатів навчання, набутих компетентностей і кваліфікацій; розвинути культуру академічної автономії та творчості ЗВО як запоруку стійкого саморозвитку; підвищити відповідальність за створення власних внутрішніх систем забезпечення якості освітніх програм; досягти гнучкості й оперативності в реагуванні на різноманітні потреби здобувачів і користувачів вищої освіти; сприяти запровадженню в освітню теорію та практику сучасних понять, концепцій, принципів і підходів, технологій.

Ключові слова: *інноваційна освітньо-професійна програма, підготовка магістрів, 011 Освітні, педагогічні науки, освітньо-професійна програма «Освітні, педагогічні науки (Позашкільна освіта)».*

Chystiakova Iryna. Experience of development and implementation of innovative programs for training masters of specialty 011 Educational, pedagogical sciences.

The section analyzes the innovative program of training masters in the specialty 011 Educational, pedagogical sciences according to the educational-professional program "Educational, pedagogical sciences (Out-of-school education)". It determines approaches (competence, systems, activity, practice-oriented, research) and principles (scientificity, systematicity, consistency, attractiveness) to the program development. Approaches to teaching and learning are clarified: student-centered learning, self-learning, problem-based learning. Program competences and program learning outcomes have been developed. The working programs of academic disciplines are analyzed. It is proved that adequate design of educational programs makes it possible to solve such problems as the actual introduction of the competence approach, and through it student-centeredness; ensure clarity and comparability of learning outcomes, acquired competences and qualifications; develop the culture of academic autonomy and creativity of the higher education institution as a guarantee of sustainable self-development; increase responsibility for creating one's own internal quality assurance systems for educational

programs; achieve flexibility and efficiency in responding to the diverse needs of applicants and users of higher education; promote introduction of modern concepts, principles and approaches, technologies into educational theory and practice.

Key words: innovative educational-professional program, preparation of masters, 011 Educational, pedagogical sciences, educational-professional program "Educational, pedagogical sciences (Out-of-school education)".

Постановка проблеми. У зв'язку зі змінами парадигми сучасної освіти й розробленням нової особистісно орієнтованої теорії освіти на сучасному етапі розвитку суспільства до найбільш значимих та пріоритетних відносять проблему освіти й виховання педагогів нового покоління. Педагоги сучасності, як нам видається, мають бути висококваліфікованими, обізнаними зі здобутками зарубіжної та вітчизняної педагогічної науки. А відтак, проблеми підвищення якості вищої педагогічної освіти та підготовки майбутніх педагогів до виконання професійної діяльності на теперішній час перебуває в центрі уваги теоретиків і практиків освіти й суспільства в цілому.

Аналіз актуальних досліджень. Різні аспекти досліджуваної проблеми висвітлено в наукових розвідках низки вчених, як-от: методологічні основи професійної підготовки фахівців у системі неперервної професійної освіти (С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Ничкало та ін.); специфіка ступеневої освіти за рубежом і в Україні (Н. Абашкіна, В. Козаков, Т. Кошманова, А. Новіков, Л. Пуховська та ін.); організаційні умови ступеневої професійної освіти (І. Богданова, Г. Козлакова, В. Луговий, П. Сікорський та ін.); теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх учителів (Ю. Чабанський, В. Бондар, О. Дубасенюк, М. Князян, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, Г. Троцько та ін.); результативність підготовки студентів магістратури (О. Антонова, В. Бондар, О. Гура, С. Вітвицька, О. Мороз, З. Сліпкань та ін.); зміст освіти у вищій школі (Н. Батечко, М. Левшин, С. Сисоєва, О. Савченко, Б. Ступарик, М. Ярмаченко та ін.).

Проблема вдосконалення й модернізації викладацької діяльності у вищій школі стала предметом спеціального розгляду таких науковців, як Н. Батечко, Л. Кайдалова, Н. Щокіна, О. Момот, Н. Мачинська, А. Сбруєва та ін.

Метою даної наукової розвідки є: здійснення аналізу досвіду й розробки інноваційної програми підготовки магістрів спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки в Сумському державному педагогічному

університеті імені А. С. Макаренка в контексті сучасних потреб і вимог суспільства й освітянської громади. Для реалізації мети дослідження поставлено такі завдання: 1) визначити підходи та принципи до розроблення програми; 2) з'ясувати підходи до викладання та навчання; 3) розробити програмні компетентності та програмні результати навчання; 4) проаналізувати робочі програми навчальних дисциплін.

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих **методів**: системний, об'єктний і предметний аналіз, синтез – для концептуалізації змістових та організаційних підходів до розроблення програми та професійної підготовки магістрів у галузі освіти у ЗВО України.

Виклад основного матеріалу

1. Змістові та організаційні підходи до підготовки майбутніх магістрів спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка

Відповідаючи вимогам часу й запитам ринку праці, кафедра педагогіки Навчально-наукового інституту педагогіки і психології в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка у 2020 році започаткувала підготовку здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» за освітньо-професійною програмою Освітні, педагогічні науки (Позашкільна освіта) з присвоєнням кваліфікації: Магістр освітніх, педагогічних наук. Викладач закладу вищої освіти. Організатор позакласної та позашкільної виховної роботи з дітьми. Методист позашкільного закладу.

Розвиток магістерських програм у системі вищої освіти є одним із найпоширеніших напрямів підготовки компетентних, висококваліфікованих наукових, педагогічних і науково-педагогічних кадрів. З одного боку, під час навчання в магістратурі здійснюється апробація перших наукових результатів у процесі написання кваліфікаційної роботи, з іншого – відбувається підготовка студентів-магістрантів для діяльності в закладах освіти.

На підставі всього зазначеного вище можемо стверджувати, що навчання в магістратурі виконує такі функції, як:

- освітня – отримання студентами потрібних для виконання майбутньої фахової діяльності компетентностей;

- науково-дослідницька – отримання магістрантами знань, умінь і навичок щодо здійснення дослідницької діяльності;
- професійна – готує студентів-магістрантів до виконання обов'язків викладача закладу вищої освіти.

Відтак, до основних завдань підготовки магістрів відносимо:

- формування фахових компетентностей, досвіду викладацької діяльності в студентів-магістрантів у процесі практичної підготовки;
- розвиток потрібних для професійної діяльності якостей і здібностей, професійної спрямованості, мотивації, необхідності в самовихованні, бажання саморозвиватись і самовдосконалюватись;
- формування відповідного рівня самоорганізації та готовності до виконання професійних завдань і функцій у постійно змінюваних умовах;
- розвиток креативних і комунікативних здібностей щодо виконання професійних завдань та здатності до активного співробітництва в колективі, команді.

Навчання в магістратурі має забезпечити необхідні умови й ресурси для оволодіння майбутнім викладачем професійними вміннями й навичками викладання в закладі вищої освіти, методикою підготовки та проведення навчальних занять, позашкільних і позакласних заходів у закладах освіти різних типів, урахування закономірності педагогічної та психологічної науки, вимог дидактики, теорії виховання, а також власних наукових інтересів.

Актуальність підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» освітньої програми «Освітні, педагогічні науки (Позашкільна освіта)» зумовлена входженням України в європейський освітній простір, потребою вдосконалення й модернізації системи вищої освіти, забезпечення її кваліфікованими фахівцями, які здатні проводити професійну підготовку професіоналів нового покоління, згідно із сучасними запитами особистості та вимогами суспільства.

Передусім зазначимо, що в Профілі освітньо-професійної програми «Освітні, педагогічні науки (Позашкільна освіта)» за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, дотримано рекомендовану європейську структуру, яку в документі представлено такими складниками:

- а) загальна інформація;

- б) мета освітньої програми;
- в) характеристика програми;
- г) орієнтація на майбутнє працевлаштування та подальше навчання;
- д) стиль викладання;
- е) програмні компетентності;
- є) програмні результати навчання.

Вкажемо, що рівень програми: НРК України – 8 рівень, FQ-EHEA – другий цикл, EQF-LLL – 7 рівень. Окрім того, означена освітньо-професійна програма розрахована на 90 кредитів ЄКТС, що дасть змогу повною мірою реалізувати визначену її ціль: формування у здобувачів вищої освіти інтегральних, загальних, науково-дослідних і фахових компетентностей для успішного здійснення науково-педагогічної діяльності зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки (Позашкільна освіта) та організації позакласної й позашкільної виховної роботи в закладах загальної середньої та позашкільної освіти.

Блок обов'язкових навчальних дисциплін становить 46 кредитів ЄКТС (51 %), з них дисципліни циклу загальної підготовки становлять 9 кредитів ЄКТС (10 %), циклу професійної підготовки – 37 кредитів ЄКТС (41 %). Блок вибіркових навчальних дисциплін становить 23 кредити ЄКТС (26 %). На практичну підготовку відводиться 9 кредитів ЄКТС (10 %).

Опанування майбутнім фахівцем змісту навчальних дисциплін у межах спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки передбачає набуття вмінь застосування форм, методів і засобів навчання, контролю й оцінювання результатів навчання, удосконалення, конструювання й моделювання змісту навчальних дисциплін; набуття вмінь і навичок організації науково-дослідної діяльності, творчого використання знань під час розробки курсів у закладах вищої, загальної середньої та позашкільної освіти; володіння методикою викладання в закладах вищої освіти; володіння методикою виховної роботи в закладах загальної середньої та позашкільної освіти, використання інноваційних методів навчання; здійснення планування та самоорганізації власної професійної діяльності в закладах освіти.

Освітня програма спрямована на підготовку до роботи за такими видами професійної діяльності:

- освітня (педагог-організатор);
- науково-дослідницька (викладач ЗВО; підготовка до навчання за III рівнем вищої освіти);
- організаційно-управлінська (організатор позакласної та позашкільної виховної роботи з дітьми; методист позашкільного закладу; керівник гуртка; завідувач позашкільного закладу).

Основним фокусом програми визначено: позашкільну освіту; професійну діяльність у закладах позашкільної освіти різного спрямування; практичну реалізацію творчої та дослідницької роботи у сфері позашкільної освіти; науково-дослідницьку діяльність у закладах вищої освіти у сфері освітніх, педагогічних наук.

Особливостями освітньої програми є те, що освітня складова програми скерована на вивчення наукових і теоретичних курсів та практичну діяльність, що пов'язані з реалізацією дослідницько-експериментальної роботи в галузі вищої та позашкільної освіти й підвищенням її ефективності, оволодінням сучасними інноваційними технологіями навчання.

В основу підготовки здобувачів зазначеної спеціальності розробниками програми було покладено компетентнісний, системний, діяльнісний, практико-орієнтовний та дослідницький підходи. Охарактеризуємо кожний підхід.

Так, з точки зору компетентнісного підходу професійна складова аналізованої освітньої програми спрямована на розкриття індивідуальних творчих здібностей, розвиток якостей і компетентностей необхідних здобувачеві для подальшої професійної діяльності задля його саморозвитку, як загальнокультурного, так і професійного, самовдосконалення та самореалізації як висококваліфікованих фахівців сучасної сфери шкільної, вищої та позашкільної освіти. Відтак, програмою передбачено підготовку інноваційно діючих викладачів, методистів позашкільного закладу, організаторів позакласної та позашкільної виховної роботи з дітьми, педагогів-організаторів, менеджерів закладів позашкільної освіти та керівників гуртків і самодіяльних об'єднань.

До того ж, у Законі України «Про вищу освіту» (Закон України «Про вищу освіту», 2014) зазначено, що навчання в магістратурі має забезпечити здобуття особою поглиблених теоретичних та/або прак-

тичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю, загальних засад методології наукової та/або професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності.

Відтак, розроблена освітня програма підготовки майбутніх викладачів вищої школи та діячів закладів позашкільної освіти має контекстно-професійну спрямованість змісту, форм і методів роботи.

Згідно з компетентнісним підходом, задекларованим у Законі України «Про вищу освіту», розроблено програмні компетентності, а саме: інтегральну, загальні та фахові. Так, інтегральна компетентність передбачає здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми наукової, освітньої та професійної діяльності в галузі вищої, загальної середньої та позашкільної освіти, що передбачає застосування концептуальних теоретичних положень сучасної науки й освіти, інтегративних інноваційних технологій навчання, проведення наукових досліджень у сфері освітніх, педагогічних наук і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

До загальних компетентностей віднесено такі:

1) здатність навчатися впродовж життя в контексті неперервної фахової підготовки, підвищувати свій інтелектуальний та культурний рівень й оволодівати сучасними знаннями;

2) здатність виявляти широке коло проблем, ставити мету та обирати ефективні шляхи її досягнення;

3) здатність до абстрактного мислення, аналізу й синтезу; пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;

4) володіння сучасними засобами інформаційних і комп'ютерних технологій для розв'язання науково-освітніх завдань у професійній та інноваційній діяльності;

5) готовність здійснювати освітню й науково-дослідницьку діяльність на основі гуманістичного світогляду та євроінтеграційних процесів педагогічної освіти в Україні;

6) здатність працювати автономно й у колективі, виявляти наполегливість та ініціативу у розв'язанні поставлених завдань у професійній і науковій сферах, нести відповідальність за ухвалені рішення;

7) володіння креативним способом мислення, здатністю до критичного аналізу й оцінки сучасних педагогічних явищ, комплексних та інноваційних проблем, генерування нових ідей під час розв'язання практичних завдань наукової та/або професійної діяльності;

8) здатність мотивувати людей і рухатися до спільної мети;

9) здатність до професійної та наукової комунікації державною та іноземною мовами;

10) здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі вищої, загальної середньої та позашкільної освіти, що передбачає застосування концептуальних освітніх теорій, сучасних технологій та інструментів навчання.

Серед фахових компетентностей розробниками запропоновано такі:

1) володіння цілісним уявленням про специфіку сучасного філософського мислення та історичних перспектив соціокультурного, цивілізаційного та духовного розвитку людства;

2) комунікативна спроможність у сферах професійного та ситуативного спілкування в усній і письмовій формах (soft skills), практичного володіння іноземною мовою в різних видах мовленнєвої діяльності;

3) розуміння практичного застосування сучасних концептуальних положень та ідей зарубіжної та вітчизняної педагогіки і психології в навчально-науковій та науково-дослідницькій діяльності;

4) володіння загальними, інтегральними, фаховими компетентностями з методології наукових досліджень;

5) володіння системою педагогічних категорій і методів їх використання з метою розв'язання дослідницьких і практичних завдань освітньої та виховної діяльності в закладах вищої, загальної середньої та позашкільної освіти.

6) здатність використовувати знання про психологічні особливості педагогічної взаємодії учасників освітнього процесу в практичному вимірі;

7) усвідомлення історичного досвіду й сучасних тенденцій розвитку сучасної освіти в контексті євроінтеграційних процесів;

8) здатність до проектування й організації освітнього процесу в закладах вищої освіти, викладання педагогічних дисциплін на підставі відповідної нормативно-правової та науково-теоретичної бази;

9) здатність використовувати інноваційні технології навчання в процесі викладання педагогічних дисциплін; добирати методи, прийоми, засоби викладання, адекватні меті та змісту організації позакласної та позашкільної виховної роботи в закладах загальної середньої та позашкільної освіти; організовувати й активізувати науково-дослідницьку та творчу роботу студентів із метою формування ціннісних орієнтацій;

10) володіння дослідницькими навичками в засвоєнні дисциплін теоретичного спрямування, усвідомлення їх як основи для творчої педагогічної діяльності;

11) володіння сучасними технологіями створення безпечного виховного середовища закладу позашкільної освіти;

12) здатність креативного розв'язання завдань педагогічної діяльності.

Системний підхід розглядаємо, насамперед, як системно-цільовий, який орієнтує суб'єкта на побудову структури цілей, визначення функцій управління та їх організаційного оформлення. Ризики у використанні даного підходу пов'язуємо з проблемою переходу від сукупності цілей і функцій до складу й підпорядкованості структурних ланок, що забезпечують їх реалізацію.

В основу розробленої програми в межах системного підходу або системно-цільового підходу нами було покладено оптимальне використання науки й педагогічної практики. Це зумовлено тим, що навчання в магістратурі передбачає заняття педагогічною та науково-дослідницькою діяльністю. Студент і викладач взаємодіють як суб'єкти навчально-професійної діяльності, тобто як активні творці наукового потенціалу.

Аналіз теорії та практики підготовки магістрантів педагогічної освіти показує, що формування професійно значущих знань, умінь і якостей особистості, а також компонентів професійної культури ефективно за умови здійснення діяльнісного підходу до навчання магістрантів.

Діяльнісний підхід заснований на положенні про те, що психіка особистості нерозривно пов'язана з його діяльністю й діяльністю обумовлена. При цьому діяльність розуміється як навмисна активність людини, що проявляється в процесі її взаємодії з навколишнім світом, і ця взаємодія полягає у вирішенні життєво важливих завдань, які визначають існування й розвиток людини (Давыдов, 1990; Школы будущего, 1922; Леонтьев, 1977; Фридман, 1987).

Використання діяльнісного підходу в навчання магістрантів аналізованої освітньої програми будується з урахуванням освоєння конкретних технологій освіти в процесі створення педагогічних проєктів і оволодіння професійними вміннями. Види практичної діяльності та послідовність практичних робіт визначаються змістом освіти й побудовані на основі поступового збільшення ступеня складності, розробки проєктів та з урахуванням можливостей прояву магістрантами творчої ініціативи й самостійності.

Практико-орієнтований підхід забезпечує підвищення якості професійної підготовки майбутніх педагогів шляхом підсилення практичної спрямованості змісту й організації освітнього процесу в закладі вищої освіти. А відтак, будь-яке професійно значуще знання засвоюється майбутнім педагогом у практичній діяльності. До того ж, під час організації навчальної та виховної роботи, проведення кожного заняття й кожного виховного заходу зі студентами насамперед вирішуються завдання, пов'язані з майбутньою професійною діяльністю.

Розробляючи освітню програму «Освітні, педагогічні науки (Позашкільна освіта)», нами було враховано практико-орієнтований підхід до підготовки педагогічних кадрів, що передбачає:

- виявлення й обґрунтування актуальних проблем загальної та додаткової освіти дітей;
- визначення завдань і змісту підготовки студентів з урахуванням виявлених педагогічних проблем, що існують у професійній діяльності педагогів, в освітніх установах;
- діагностику професійних труднощів, із якими стикаються педагоги-практики, і врахування їх під час визначення всіх компонентів підготовки;
- забезпечення взаємозв'язку цільових, концептуальних орієнтирів, які визначені сьогодні у вихованні й освіті дітей, із цілями, завданнями, змістом підготовки майбутніх педагогів;
- освоєння студентами сучасних технологій у процесі навчальної та позанавчальної діяльності в закладі вищої освіти;
- вивчення й формування запитів органів освіти, роботодавців на підготовку педагогічних кадрів для системи освіти;
- цільову, систематичну взаємодію закладу вищої освіти з освітніми установами, органами освіти.

Практико-орієнтований підхід також ураховано в робочих програмах дисциплін, визначенні завдань, змісту й технологій. Технології навчання й виховання, яки використовуються в освітньому процесі, забезпечують студентам можливість засвоїти конкретні способи діяльності, необхідні для організації колективної та індивідуальної, навчальної та позанавчальної діяльності дітей.

Зауважимо, що реалізація даного підходу насамперед здійснюється під час вивчення навчальних дисциплін. Для цього було здійснено:

- на етапі постановки мети визначено компетентності, конкретні вміння й навички, способи діяльності, які повинні бути сформовані в процесі вивчення кожної окремої дисципліни й на кожному занятті;

- будь-які професійно значущі знання, інформація закріплюється в практичній діяльності через виконання практико-орієнтованих завдань;

- засвоєння навчального матеріалу здійснюється самими студентами й ними подається результат освоєння через практичну діяльність і рішення актуальних педагогічних проблем;

- кожна сформована компетентність оцінюється на основі виконання конкретних практичних дій;

- засвоєння навчального матеріалу з курсу відображається у вигляді практичних робіт у період практики;

- під час вивчення дисципліни передбачено виконання проєктів і дослідницьких робіт;

- забезпечено зв'язок змісту навчального матеріалу зі справами, життям установи, подіями міста, країни, професійною діяльністю студента.

Плануючи освітній процес, ми виходили з того, що методика проведення заняття, заходи – це можливий варіант педагогічної діяльності майбутнього педагога з дітьми, спосіб освоєння методичних прийомів і технологій, необхідних у організації діяльності учнів.

І нарешті, останній виокремлений нами підхід – дослідницький. Сутність його полягає в тому, що він передбачає таку організацію освітнього процесу, за якої студенти знайомляться з основними методами дослідження, що використовуються в науках, які вони вивчають, освоюють необхідні їм елементи дослідницької методики й набувають уміння самостійно знаходити нові знання шляхом дослідження

навколишнього світу природи й суспільства. Переконані, що застосування дослідницького підходу сприяє розвиткові пізнавальних здібностей, активності й самостійності студентів, підвищує інтерес до одержання наукових знань і методів науково-пізнавальної діяльності.

Зазначимо, що теоретичною передумовою дослідницького підходу є те, що освітній процес, як і наукове дослідження, є процесом пізнання об'єктивного світу. Відтак, навчальне пізнання може складатися лише з тих самих етапів, які властиві науковому пізнанню, як-от: засвоєння вже відомого з даної проблеми; з'ясування нових фактів і явищ; встановлення незрозумілих явищ, які вимагають дослідження; вивчення фактів, пов'язаних із незрозумілим явищем; пояснення незрозумілого; здійснення висновків із вивченого; їх застосування до подальшого дослідження та практики (Вінтюк, 2020, с. 31).

Змістовою основою дослідницького підходу, на думку Ю. Вінтюка, є взаємозв'язок між змістом досліджуваного матеріалу, методами й формами навчання, організаційними формами навчальної роботи. Його процесуальну основу складає науково-освітня, пошуково-творча діяльність, що сприяє організованому засвоєнню досвіду творчої діяльності та творчого засвоєння й застосування знань (Вінтюк, 2020).

С. Муратов зазначає, що розвитку навичок дослідницької діяльності в тих, хто навчаються, сприяють педагогічні ситуації (Муратов). На підставі зазначеного твердження в процесі навчання викладачі, які обслуговують спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки освітню програму «Освітні, педагогічні науки (Позашкільна освіта)», використовують різноманітні освітні ситуації, в яких студенти мають захищати власну думку, аргументувати її, наводити на її користь переконливі докази, незаперечні факти, способи отримання знань і досвіду, які мотивують студентів задавати питання викладачеві, однокласникам, з'ясовувати незрозуміле. Наприклад, такими ситуаціями є рецензування відповідей однокласників, наукових і творчих робіт. Нам видається, що все це сприяє не лише ґрунтовнішому розумінню матеріалу, що вивчається, але й створює передумови для засвоєння основ науково-дослідної діяльності.

У контексті даної наукової розвідки вважаємо за необхідне зазначити, що освітньо-професійною програмою передбачено програмні результати навчання, серед яких є:

1. Розуміння зарубіжних та українських філософсько-педагогічних концепцій, методологічних основ і принципів логіко-структурної побудови аксіології освіти;

2. Володіння системою педагогічних категорій і методів їх використання з метою вирішення дослідницьких і практичних завдань у закладах вищої, загальної середньої та позашкільної освіти;

3. Знання основних нормативних актів і документів, що регламентують організацію освітнього процесу в закладах вищої, загальної середньої та позашкільної освіти та методики викладання педагогічних дисциплін у галузі освітніх, педагогічних наук;

4. Обізнаність в актуальних проблемах, напрямках і специфіці сучасної філософської думки, удосконалення й розширення світоглядного потенціалу майбутніх педагогів закладів вищої, загальної середньої та позашкільної освіти;

5. Усвідомлення теоретико-методичних засад педагогіки та психології на засадах гуманістичних ідеалів і демократичних цінностей;

6. Володіння філософськими засадами методології наукового пізнання (загальні закономірності та принципи), законами логіки, методикою наукового дослідження, науковою українською мовою та загальнонауковою термінологією;

7. Володіння змістом фундаментального спектру проблем сучасної педагогічної освіти з метою вдосконалення й розширення світоглядного потенціалу особистості педагога закладу позашкільної освіти;

8. Здатність до організації комунікативної діяльності та педагогічної взаємодії учасників освітнього процесу на основі професійної етики та професійного саморозвитку й самовдосконалення;

9. Володіння науково-теоретичними основами визначення змісту навчального матеріалу з дисциплін циклу професійної підготовки, планування та організації процесу навчання в закладах вищої освіти, контролю результатів навчальної діяльності, діагностування навчальних і творчих досягнень, прогнозування;

10. Уміння використовувати інноваційні технології навчання й виховання; добирати методи, прийоми, засоби викладання, адекватні його меті та змісту;

11. Здатність використовувати в практичній діяльності позитивні концептуальні ідеї зарубіжного досвіду організації позакласної та позашкільної виховної роботи в закладах освіти;

12. Здатність спілкуватись іноземною мовою на офіційно-діловому рівні; володіти навичками нормативного літературного мовлення (його усною та писемною формою) в професійній галузі та різних сферах комунікації, володіння навичками soft skills;

13. Готовність до утвердження гуманістичних ідеалів і демократичних цінностей у освітній і науково-дослідницькій діяльності на основі гуманістичного світогляду;

14. Володіння основами професійної орієнтації педагога закладу позашкільної освіти на основі професійної ідентичності;

15. Педагогічне осмислення основних понять філософії освіти, розуміння ціннісних ознак та мети освіти, тенденцій її розвитку.

Відтак, можемо стверджувати, що освітньо-професійна програма побудована на основі низки принципів, а саме науковості, систематичності, послідовності, привабливості.

Принцип науковості полягає у високому науковому рівні всіх елементів освітньо-професійної програми, орієнтованість на застосування інноваційних технологій і засобів у освітньому процесі.

Систематичність означає неперервність або регулярність навчання, причому з урахуванням результатів попереднього навчання на нових потреб у навчанні. Зауважимо, що досліджувана освітньо-професійна програма побудована за правилами зазначеного принципу. Так, усі компоненти, запропоновані в програмі, є взаємопов'язаними з раніше вивченими та між собою.

Принцип послідовності передбачає узгодженість змісту циклів професійної підготовки магістрів у галузі освіти, що представляють наскрізну лінію всієї системи безперервно педагогічної освіти.

Вважаємо, що запропонована освітня програма відповідає принципів привабливості, оскільки всі компоненти даної програми побудовані з урахуванням запитів суспільства й педагогів позашкільної освіти.

Отже, значущим у процесі розробки освітньо-професійної програми було змодельовати підходи в організації освітнього процесу, до яких включено компетентнісний, системний, діяльнісний,

практико-орієнтовний і дослідницький підходи на основі принципів науковості, систематичності, послідовності та привабливості із застосуванням інноваційних, інтерактивних технологій. Це й визначає гуманістичний і творчий стилі суб'єкт-суб'єктної взаємодії, студентоцентрованого навчання в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка.

2. Зміст підготовки магістрів спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Під час навчання в магістратурі за освітньо-професійною програмою «Освітні, педагогічні науки (Позашкільна освіта)», майбутні педагоги повинні оволодіти професійними вміннями й навичками викладання у вищій школі, методикою підготовки та проведення навчальних занять і позакласних та позашкільних заходів у закладах різних типів з урахуванням закономірностей педагогічної та психологічної науки, вимог дидактики, теорії виховання та власних наукових інтересів.

Розглянемо зміст підготовки студентів магістратури спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки в контексті їх професійно-педагогічної діяльності в закладах загальної середньої, вищої та позашкільної освіти України. Зміст освітньо-професійної програми підготовки фахівців сформовано на основі встановлених компетентностей (загальних і спеціальних (фахових, предметних)) та результатів навчання.

Зауважимо, що на магістерському рівні надається поглиблена підготовка із загального та професійного циклів, формується готовність і відповідні компетентності для виконання виробничих завдань на основі якісно нових знань і науки.

Метою навчання в магістратурі є підготовка до педагогічно-професійної та наукової діяльності. Зміст кожної навчальної дисципліни циклів загальної та професійної підготовки сформовано з урахуванням наукової галузі знання, вимог професійної діяльності, безперервної самоосвіти та професійного саморозвитку майбутнього фахівця та спроєктовано на майбутню професійну діяльність і розвиток загальних і професійних компетентностей.

Наголосимо, що основна мета циклу загальної підготовки полягає у формуванні загальних компетентностей фахівця. Магістр освітніх, педагогічних наук у сфері позашкільної освіти повинен бути широко

ерудованим фахівцем, володіти фундаментальною науковою базою, що дозволяє йому орієнтуватися в комплексі світоглядних проблем сучасної науки, опанувати логіку розвитку наукового знання, психологію наукової творчості, опрацювати методологію педагогічних досліджень.

Реалізацію завдань циклу загальної підготовки майбутніх викладачів вищої школи та працівників закладів позашкільної освіти забезпечило вивчення таких навчальних дисциплін, як: «Філософія освіти», «Іноземна мова за професійним спрямуванням», «Інформаційні технології в освіті».

Беззаперечно, що формування фахових компетентностей забезпечується навчальними дисциплінами циклу професійної підготовки. У досліджуваній освітньо-професійній програмі блок дисциплін професійної підготовки складається з: «Актуальних питань інноваційного розвитку вищої освіти», «Психології освіти», «Теорії та методики вищої освіти», «Теорії і методики позашкільної освіти України», «Менеджменту позашкільної освіти», «Методики соціально-виховної роботи в закладах позашкільної освіти», «Позашкільної освіти в зарубіжних країнах», «Актуальних проблем методології наукових досліджень», «Інноваційних технологій позакласної та позашкільної роботи в закладах освіти».

Успішне засвоєння магістрантом основних досягнень, тенденцій розвитку вітчизняної та зарубіжної педагогіки вищої школи та педагогіки позашкільної освіти, освітньої інноватики, сутності процесів навчання й виховання у вищій школі та позашкільних установах, методики викладання та виховної роботи, сучасних підходів до моделювання педагогічної діяльності, форм організації освітнього та виховного процесів, педагогічного проектування й педагогічних технологій, особливостей розвитку студентів та професійного становлення особистості сприяє тому, що здобувачі освіти отримують можливість поглиблювати власні педагогічну, психологічну, методичну, дослідницьку та соціально-комунікативну компетентності, удосконалювати вміння викладати обраний предмет у закладах вищої освіти, проводити навчальну й виховну роботу в закладах загальної середньої та позашкільної освіти.

Переконані, що магістр освітніх, педагогічних наук має одержати знання, уміння й навички розв'язання педагогічних, науково-

методичних і організаційно-керівних завдань для здійснення навчання, виховання й розвитку студентів і учнів, самоорганізації в професійній діяльності та професійного зростання.

Аналіз освітньо-професійної програми підготовки магістрів галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» («Позашкільна освіта») дозволив зробити узагальнені твердження щодо їх змісту та особливостей реалізації:

- підготовка фахівців освітнього рівня «магістр» за освітньо-професійною програмою «Освітні, педагогічні науки (Позашкільна освіта)» в Сумському державному педагогічному університеті здійснюється за денною формою навчання тривалістю 1 рік і 4 місяці;

- за результатами підготовки магістрам присвоюється кваліфікація «Магістр освітніх, педагогічних наук», «Викладач закладу вищої освіти», «Організатор позакласної та позашкільної виховної роботи з дітьми», «Методист позашкільного закладу»;

- програма підготовки магістрантів має психолого-педагогічну та науково-дослідницьку спрямованість;

- складовими змісту освітньо-професійної програми підготовки є обов'язкова (нормативна) та вибіркова частини, які відображено в навчальному плані;

- з метою забезпечення індивідуалізації навчання в навчальних планах передбачено у вибірковій частині низку навчальних дисциплін, які обирає студент;

- зміст вибірових дисциплін відображає профіль підготовки чи спеціалізацію.

Однак, вважаємо за необхідне зауважити, що в закладах вищої освіти України наявна проблема вибірових дисциплін. Насамперед, контент вибірових дисциплін зумовлений ресурсами факультету чи інституту, викладається в конкретному семестрі й обмежений визначеною кількістю студентів, що, насправді, не є свідченням реалізації студентами вільного вибору.

Широко використовуваними в процесі підготовки майбутніх магістрів освітніх, педагогічних наук є різноманітні організаційні форми навчання з використанням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), інформаційно-комунікаційних технологій (e-learning), як-от:

- традиційні лекції,
- проблемні лекції,
- лекції-дискусії,
- лекції-прес-конференції,
- практичні заняття,
- практичні заняття – рольові ігри,
- стажування магістрантів у закладах вищої освіти,
- самостійна робота (виконання творчих завдань, розробка проєктів робочих програм, конспектів різних видів занять, аналіз науково-методичної літератури та нормативних документів, розробка проєктів виховних програм, виховних заходів, індивідуальних навчальних і виховних проєктів, написання наукових рефератів, есе, тощо),
- індивідуальні заняття,
- консультації,
- науково-дослідна робота,
- дистанційне навчання.

Засвоєння теоретичних знань та формування практичних умінь у процесі магістерської підготовки магістрантів забезпечується методами роботи, які розвивають, насамперед, мислення, формують практичні вміння та досвід творчої діяльності. З-поміж таких: лекційний метод (у різних його проявах); дискусія; методи контекстного навчання, практикоорієнтоване навчання, методи інтерактивного навчання; міні-тренінги; портфоліо, кейс-метод, презентації та інші.

Для здійснення поточної перевірки рівня знань і практичних навичок магістрантів використовуються такі форми контролю, як-от: колоквіуми, комплексні контрольні роботи, тестування, портфоліо, проєкти та інші.

У процесі підготовки за освітньо-професійними програмами спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки («Позашкільна освіта») магістранти проходять виробничу (педагогічну) практику в закладах вищої освіти та в закладах позашкільної освіти.

Мета виробничої (педагогічної) практики в закладах вищої освіти полягає в навчанні магістрантів творчо використовувати в педагогічній діяльності технології навчання й виховання студентів, у тому числі інноваційні; формувати в них уміння організовувати освітній процес у вищій школі; виховувати інтерес до науково-

педагогічної діяльності й формувати навички самоосвітньої творчої діяльності та практичного застосування отриманих знань.

У свою чергу завданням виробничої (педагогічної) практики в закладах позашкільної освіти є поглиблення й закріплення знань студентів із циклу професійно-педагогічної підготовки (теорії та методики позашкільної освіти, методики гурткової роботи тощо), а також вироблення навичок організації виховної роботи та здійснення безпосереднього проведення занять у межах обраного напрямку позашкільної освіти.

У результаті проходження практики студенти мають знати:

- питання організації роботи гуртка;
- методики залучення дітей до роботи в гуртку;
- зміст освітнього процесу в умовах позашкільної освіти;
- психолого-педагогічні концепції роботи закладів позашкільної освіти;
- закономірності психічного розвитку вихованців і факторів, що впливають на нього;
- закономірності спілкування й засоби керування індивідом та групою в умовах позашкільної освіти;
- сучасні психолого-педагогічні технології;
- основи організації дослідно-експериментальної роботи в закладах позашкільної освіти.

До того ж, студенти повинні вміти:

– конструювати й реалізовувати освітній процес у закладі позашкільної освіти, застосовуючи різні організаційні форми;

– володіти сучасними методами пошуку, обробки й використання інформації, необхідної для проведення занять;

– мотивувати учнів до виконання різноманітних навчальних і трудових завдань для формування в них активної інтелектуальної та соціальної позиції;

– застосовувати й виконувати види робіт, які мають місце в програмі різноманітних гуртків;

– здійснювати контроль за якістю отриманих знань учнями під час заняття;

– досліджувати педагогічні явища, процеси на основі наукового підходу.

Таким чином, можемо підсумувати, що загальний огляд освітньої програми підготовки магістрантів спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки (Позашкільна освіта) засвідчує певну специфіку змісту навчальних дисциплін циклу професійної підготовки, що зумовлене ресурсами закладу вищої освіти. Зміст загального та професійного циклів навчального плану підготовки магістрів сформовано з урахуванням загальних і спеціальних компетентностей майбутніх фахівців. Практична підготовка майбутніх магістрів здійснюється у процесі виробничих (педагогічних) практик у закладах вищої та позашкільної освіти. Підкреслено вагому роль сформованості у майбутніх викладачів компетентності самоорганізації.

ВИСНОВКИ

1. У розділі проаналізовано інноваційну програму підготовки магістрів спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки освітньо-професійної програми «Освітні, педагогічні науки (Позашкільна освіта)».

2. Визначено підходи розроблення освітньо-професійної програми:

- компетентнісний (професійна складова програми спрямована на розкриття індивідуальних творчих здібностей, розвиток якостей і компетентностей необхідних здобувачеві для подальшої професійної діяльності задля його саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації як висококваліфікованих фахівців сучасної сфери шкільної, вищої та позашкільної освіти);

- системний (в основу програми покладено оптимальне використання науки й педагогічної практики);

- діяльнісний (у програмі ураховано освоєння конкретних технологій освіти в процесі створення педагогічних проєктів і оволодіння професійними вміннями);

- практико-орієнтовний (забезпечує підвищення якості професійної підготовки майбутніх педагогів шляхом підсилення практичної спрямованості змісту й організації освітнього процесу);

- дослідницький (передбачає таку організацію освітнього процесу, за якої студенти знайомляться з основними методами дослідження, що використовуються в науках, які вони вивчають, освоюють необхідні їм елементи дослідницької методики й набувають уміння самостійно знаходити нові знання).

3. Окреслено принципи до розроблення освітньо-професійної програми:

- науковості (полягає у високому науковому рівні всіх елементів освітньо-професійної програми);
- систематичності (означає неперервність або регулярність навчання);
- послідовності (передбачає узгодженість змісту циклів професійної підготовки магістрів у галузі освіти);
- привабливості (всі компоненти даної програми побудовані з урахуванням запитів суспільства й педагогів позашкільної освіти).

4. З'ясовано підходи до викладання та навчання: студентоцентроване навчання, самонавчання, проблемно-орієнтоване навчання.

5. Розроблено програмні компетентності: загальні (здатність навчатися впродовж життя в контексті неперервної фахової підготовки, підвищувати свій інтелектуальний та культурний рівень й оволодівати сучасними знаннями; здатність виявляти широке коло проблем, ставити мету та обирати ефективні шляхи її досягнення; здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; володіння сучасними засобами інформаційних і комп'ютерних технологій для розв'язання науково-освітніх завдань у професійній та інноваційній діяльності тощо) та фахові (володіння цілісним уявленням про специфіку сучасного філософського мислення та історичних перспектив соціокультурного, цивілізаційного та духовного розвитку людства; комунікативна спроможність у сферах професійного та ситуативного спілкування в усній і письмовій формах (soft skills), практичного володіння іноземною мовою в різних видах мовленнєвої діяльності; розуміння практичного застосування сучасних концептуальних положень та ідей зарубіжної і вітчизняної педагогіки і психології в навчально-науковій та науково-дослідницькій діяльності; володіння системою педагогічних категорій і методів їх використання з метою розв'язання дослідницьких і практичних завдань освітньої та виховної діяльності в закладах вищої, загальної середньої та позашкільної освіти тощо) та програмні результати навчання (розуміння зарубіжних та українських філософсько-педагогічних концепцій, методологічних основ та принципів логіко-

структурної побудови аксіології освіти; знання основних нормативних актів і документів, що регламентують організацію освітнього процесу в закладах вищої, загальної середньої та позашкільної освіти та методики викладання педагогічних дисциплін у галузі освітніх, педагогічних наук; володіння змістом фундаментального спектру проблем сучасної педагогічної освіти з метою вдосконалення та розширення світоглядного потенціалу особистості педагога закладу позашкільної освіти; володіння науково-теоретичними основами визначення змісту навчального матеріалу з дисциплін циклу професійної підготовки, планування та організації процесу навчання в закладах вищої освіти, контролю результатів навчальної діяльності, діагностування навчальних та творчих досягнень, прогнозування; уміння використовувати інноваційні технології навчання та виховання; добирати методи, прийоми, засоби викладання, адекватні його меті та змісту тощо).

6. Проаналізовано робочі програми навчальних дисциплін. Коснтатовано, що в процесі розроблення навчального плану було враховано актуальний перелік навчальних дисциплін, які опановуватимуть студенти магістратури, практичну підготовку, науково-дослідницьку роботу, заходи поточного й підсумкового контролю.

7. Доведено, що адекватне конструювання освітніх програм дає можливість вирішити такі проблеми, як:

- реально запровадити компетентнісний підхід, а через нього студентоцентризм;
- забезпечити зрозумілість і порівнюваність результатів навчання, набутих компетентностей і кваліфікацій;
- розвинути культуру академічної автономії та творчості ЗВО як запоруку стійкого саморозвитку;
- підвищити відповідальність за створення власних внутрішніх систем забезпечення якості освітніх програм;
- досягти гнучкості й оперативності в реагуванні на різноманітні потреби здобувачів і користувачів вищої освіти;
- сприяти запровадженню в освітню теорію та практику сучасних понять, концепцій, принципів і підходів, технологій.

ЛІТЕРАТУРА

Батечко, Н. Г. (2013). Сучасні підходи до формування змісту підготовки майбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури. *Педагогічний процес: теорія і практика*, 4, 5-20.

- Вінтюк, Ю. (2020). Дослідницький підхід у підготовці майбутніх психологів. *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*, 1 (20), 27–49.
- Давыдов, В. В. (1990). О месте категории деятельности в современной теоретической психологии. *Деятельность: теории, методология, проблемы*. М.: Политиздат, сс. 143–156.
- Закон України «Про вищу освіту». Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
- Кайдалова, Л. Г., Щокіна, Н. Б. (2008). Досвід підготовки магістрів зі спеціальності «Педагогіка вищої школи». Режим доступу: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-12/08klgphs.pdf>.
- Кравченко, В. М. (2017). *Теоретичні і методичні засади модернізації професійної підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури* (дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04). Запоріжжя.
- Леонтьев, А. Н. (1977). *Деятельность. Сознание. Личность*. М.: Политиздат.
- Мачинська, Н. І. (2012). Формування змісту педагогічної освіти магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*, 17, 198-205. Режим доступу: http://www.socd.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/actprob17_198.pdf
- Момот, О. В. (2016). *Підготовка майбутніх викладачів вищих навчальних закладів до педагогічної діяльності в умовах магістратури* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Полтава.
- Муратов, С. В. Развитие творческих способностей учащихся. *Исследовательский подход в обучении*. Режим доступу: <https://infourok.ru/issledovateliskiypodhod-v-obuchenii-1250328.html>
- Фридман, Л. М. (1987). *Педагогический опыт глазами психолога*. М.: Просвещение.
- Школы будущего* (1922). М.: Гос. изд-во. РСФСР.